

Diarienummer Ku2021/02071

2022-02-14

Remissvar på SOU 2021:77 Från kris till kraft. Återstart för kulturen

Svenska Tecknare har mottagit *Från kris till kraft – Återstart för kulturen SOU 2021:77* och avger härmed våra synpunkter med förhoppningen att de tas med i utvecklingen av kultur- och näringslivspolitikerna inom den kreativa sektorn framöver.

Svenska Tecknare är en facklig organisation som organiserar och representerar illustratörer, grafiska formgivare, animatörer och serieskapare. Vår främsta uppgift är att som facklig förening tillvarata våra medlemmars yrkesintressen i juridisk, ekonomiskt och ideellt hänseende. Svenska Tecknare har under 2021 vuxit med kring 20 procent i medlemsantal och har idag cirka 1700 medlemmar.

Svenska Tecknares arbete leds av en styrelse bestående av yrkesverksamma inom vårt skrå. Föreningen har också regionala representanter runt om i Sverige.

Sammanfattning remissvar SOU 2021:77

I vårt remissvar lyfter vi först hur pandemin påverkat visuella kreatörer och vad vi ser som viktig bakgrund för de förslag ur utredningen som vi sedan har valt att kommentera.

Coronapandemins påverkan på bild- och formgivare

Som utredningen fastslår har Covid-19-pandemin inneburit, och innebär fortsatt, stora utmaningar för kulturlivet i Sverige. Kulturbranschen är en av de sektorer som drabbats hårdast. En majoritet av Svenska Tecknares medlemmar har förlorat uppdrag, och genom det inkomst, under pandemin. Svenska Tecknare genomförde två enkätundersökningar under 2020 – en i mars och en i december – för att få mer kunskap om hur medlemskåren påverkats. Av de drygt 600 medlemmar som svarade på enkäten i december 2020 uppger hälften att de förlorat uppdrag och genom det inkomst under pandemins första år. För de flesta rör det sig om uteblivna intäkter på runt 50 000 kronor eller mer. Enkätsvaren visar också att en tredjedel av medlemmarna har en årsomsättning på mindre än 200 000 kronor. För dessa innebär pandemin alltså ett inkomstbortfall på en fjärdedel av

årsinkomsten. En fjärdedel av medlemmarna anger att pandemin påverkat dem ekonomiskt ”i hög grad”.

Behoven av långsiktiga åtgärder

Som utredningen konstaterar finns det risk för långsiktiga konsekvenser inom branschen i form av inkomstbortfall när uppdrag har försenats eller försvunnit helt. Svenska Tecknare ser en risk för att den största påverkan på de yrkesgrupper vi representerar kan komma först senare både när buffertar börjar ta slut men också när fler uppdrag uteblir. En tredjedel Svenska Tecknares medlemmar uppger i vår enkätundersökning att de klarat det första året av pandemin tack en ekonomisk buffert eller med inkomst från annat håll. Det finns en risk att yrkesverksamma visuella kreatörer lämnar branschen eller att nya förmågor uteblir för att riskerna med en karriär inom kulturbranschen känns för stora. På sikt ser vi allvarligt på det, inte bara som medlemsorganisation utan för vad det innebär för den visuella kulturen i Sverige. Redan innan pandemin fanns det ekonomiska svårigheter för branschutövare.

Vi delar också den oro som uttrycks i utredningen i det att pandemin kan förstärka skillnader bland de som är aktiva och delaktiga i kulturlivet och de som inte är det. Det har länge funnits svårigheter med mångfald inom vårt yrkesområde och en brist på personer med utländsk bakgrund eller personer som har föräldrar med låg utbildningsnivå. Det är därför viktigt att de ekonomiska förutsättningarna för ett yrkesliv inom den kulturella sektorn förstärks och att det sker på ett långsiktigt sätt.

Stödåtgärder under pandemin har varit viktiga men bristfälliga

Regeringens stödåtgärder fram till hösten 2021 har inte varit anpassade till Svenska Tecknares yrkesgrupper. ”Inte tillräckligt konstnärliga för kulturstöden eller tillräckligt av företagare för näringslivsstöden” är något som sammanfattar våra yrkesgrupper.

De krisstöd som fördelats via Konstnärsnämnden har varit anpassade för kreatörer som utför ”konstnärlig verksamhet”. Svenska Tecknares yrkesgrupper arbetar utifrån en konstnärlig grund men definierar sig inte alltid som konstnärer. Konstnärsnämndens kriterier för krisstöden har varit en av anledningarna till att bara en knapp fjärdedel av Svenska Tecknares medlemmar sökte krisstipendium under 2020. Svenska Tecknare har fört dialog med Konstnärsnämnden om krisstödet utformning och även sökt medial uppmärksamhet för att kunna påverka situationen för våra yrkesgrupper. De näringspolitiska stödåtgärderna, som omsättningsstödet, har inte heller varit anpassade för våra yrkesgrupper. Oftast har det berott på att våra medlemmars omsättning varit för låg. Svenska Tecknare ser ett behov av att regeringen i framtiden tar hela kultursektor och dess yrkesverksamma i beaktande när framtida stödåtgärder arbetas fram. Här vill vi i synnerhet nämna att vi ser ett stort behov av samverkan mellan kulturpolitik och näringspolitik. Utredningen lyfter att förutsättningar för kreativa kulturella näringar behöver förbättras i Sverige, något som Svenska Tecknare delar.

Digitaliseringens konsekvenser för bild – och formskapare

Svenska Tecknare vill också särskilt lyfta konsekvenserna av pandemins påskyndande av samhällets digitalisering. Digitaliseringen är en förvisso en vinst för tillgängliggörandet av kultur, men innebär utmaningar framför allt för skapares förmåga att ta betalt för sitt arbete. Svenska Tecknare har nyligen undersökt hur bild- och formområdets utövare påverkas av den pågående digitaliseringen av bokbranschen. Utredningen *Bildens värde i den digitala boken* (ISBN: 978-91-527-0922-1) konstaterar att kunskapen om hur den växande digitala marknaden är mycket låg och att utövarna ser skeptiskt på sina möjligheter att dra fördel av de digitala försäljningskanalerna, trots att de innebär ökade arbetsuppgifter. Här vill vi i synnerhet lyfta vikten av att implementeringen av EU:s DSM-direktiv (Digital Single Market Directive) i svensk lagstiftning görs på ett sätt som balanserar upp den digitala marknaden och förbättrar förutsättningarna för kreatörer att få skäligt betalt.

Svenska Tecknare anser att regeringen bör prioritera följande förslag och bedömningar i återstartsutredningen:

3.5.1 EU:s nya upphovsrättsdirektiv kan stärka konstnärernas ekonomiska förutsättningar

Svenska Tecknare instämmer i utredningens slutsats att implementeringen av DSM-direktivet är ett unikt tillfälle att åtgärda intäcksströmmar och stärka konstnärers och kulturskapares rättigheter. Direktivet kan bidra till att förbättra förutsättningarna för skäliga ersättningar och inkomster för visuella kreatörer om det implementeras enligt dess syfte: att stärka upphovspersoners svaga ställning på den digitala marknaden. Svenska Tecknare vill i och med detta hänvisa till KLYS gemensamma remissyttrande till DSM-utredningen.

7.6.5 Stärk rådgivningen om upphovsrätt

Vi delar utredningens slutsats att kunskapen och rådgivningen om upphovsrätt behöver öka. Här har vi som medlemsorganisation för kulturskapare en redan fungerande infrastruktur för ändamålet. Vår juridiska rådgivning skulle kunna förstärkas med ytterligare medel och vi har idéer för att kunna utveckla kunskapsspridningen om upphovsrätt både mot utövare och beställare. Statliga medel behövs för ändamålet och Svenska Tecknare föreslår ett anslag om 30 miljoner att söka för kulturskaparorganisationer till information och rådgivning om upphovsrätt. Kulturdepartementet bör snarast snabbutreda frågan så att medlen finns att ansöka när ny upphovsrättslagstiftning är på plats under 2022 och 2023.

7.6.2 Utred hur bibliotekens utlån av e-böcker kan samordnas nationellt

Vi välkomnar utredningens förslag om en utredning för att undersöka förutsättningarna och föreslå former för en nationell samordning av bibliotekens utlån av e-böcker. Utlåningen av e-böcker på folkbiblioteken har ökat under pandemin och genom det förändrat förutsättningarna för biblioteksersättningen vars beräkning utgår ifrån fysiska lån. Vi ser ett behov av att regeringen skyndsamt utreder nuvarande system för bibliotekens e-utlåning. Utredningen bör undersöka hur e-boksutlåningen kan införlivas i biblioteksersättningen som är ett redan väletablerat och välfungerande system vilket skulle säkerställa ekonomisk hållbarhet för översättare, författare, illustratörer och grafiska formgivare.

Svenska Tecknare vill att man genom utredningen säkerställer ekonomisk hållbarhet i hela systemet.

7.5 Stärk trygghetssystemen

Svenska Tecknare instämmer utredningens slutsats att socialförsäkringar såsom sjukförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen bör anpassas till frilansares särskilda villkor. Den utredning som nu ser över regelverket för sjukpenningsgrundande inkomst (2021:90) bör leda till att det blir enklare för frilansande kreatörer att få en sjukpenning beräknad där samtliga inkomster räknas in i SGI:n. Frilansande kreatörer behöver bättre möjlighet att vara sjukskrivna eller föräldralediga i samma utsträckning som andra yrkesgrupper på arbetsmarknaden.

När det gäller utredningen om nytt regelverk för arbetslöshetsförsäkringen (SOU 2020:37) vill Svenska Tecknare uppmärksamma att ytterligare anpassningar till frilansande kulturskapares villkor behöver göras. Här vill Svenska Tecknare särskilt lyfta fram möjligheten för egenföretagare att ha vissa delar av sin verksamhet vilande utan att behöva stänga ner helt för att ta del av arbetslöshetsförsäkringen.

7.5.1 Utred hur stipendier ska hanteras i trygghetssystemen

Svenska Tecknare delar utredningens analys att det är problematiskt att stipendier inte är SGI-grundande. I första hand bör stipendierna göras SGI-, a-kasse- och pensionsgrundande i sig, utan att stipendiemedlen för utövaren minskar. Regeringen måste i så fall tillskjuta medel för de kostnader som uppstår för detta. I andra hand kan vi tänka oss att stipendieperioden görs överhoppningsbar i SGI- och a-kassesammanhang, så att utövaren kan basera sin SGI eller a-kassa på inkomster före stipendieperioden.

7.2.1 Återstartstipendier

Behoven av stöd för återstart bland de yrkesgrupper Svenska Tecknare representerar är fortsatt stora och där är återstartsstipendierna, som föreslås fördelas via Konstnärsnämnden och Författarfonden, en viktig åtgärd. Vi välkomnar också att man särskilt i utredningen föreslår ett anslag för bild- och formkonstnärer på 30 miljoner via Konstnärsnämnden. Men vi anser att anslagen bättre bör anpassas till de yrkesgrupper Svenska Tecknare representerar, något som vi tidigare nämnt inte har gjorts tillräckligt. Vi ser också gärna att man från politiskt håll ser till att satsningarna på kulturen görs över tid och att det avsätts pengar under 2022–2023 för återstart av kulturen som föreslås i utredningen.

7.7 Förbättra förutsättningarna för kulturella och kreativa näringar

Där de konstnärspolitiska stöden inte är anpassade för våra yrkesgrupper ser Svenska Tecknare heller inte anpassning för dem från näringspolitiskt håll. Stor utvecklingspotential finns inom området för kulturella och kreativa näringar (KKN). Svenska Tecknare ser ett stort behov av att utveckla och samordna politiken för KKN och välkomnar förslaget om en nationell KKN-strategi, ett kontor för KKN på Regeringskansliet samt att Vinnova får i uppdrag att ta fram förslag på hur den innovation som skapas inom de kulturella och kreativa näringarna på ett bättre sätt inkluderas och stöds inom Vinnovas område.

7.10.3 Stöd utvecklingen av en nationell plattform för utställningsaktörer inom bild- och form

Svenska Tecknare ställer sig positiv till förslaget om att ge en organisation stöd för att utveckla en nationell plattform och utställningsarrangörer inom samtida bild- och formkonst. All form av förstärkning till bild- och formutställare som ofta är små aktörer innebär en vinst även för flera av de yrkesgrupper som Svenska Tecknare representerar. En nationell plattform skulle kunna ge en förbättrad helhetsbild av ekosystemet inom bild- och formområdet samt förbättra dess förutsättningar. Svenska Tecknare noterar dock att vi inte nämns bland de organisationer som utredningen föreslår att arbetet med en sådan plattform ska ske i samråd med och önskar delta i ett sådant arbete. Svenska Tecknare representerar både illustratörer, tecknare, animatörer, serietecknare, speldesigner och grafiska formgivare, områden som utgör en överväldigande andel av bild- och formområdet.

7.9 Bredda deltagandet och minska snedrekryteringen i kulturlivet

Att minska snedrekryteringen både bland deltagare och yrkesverksamma inom kulturen är en viktig målsättning för kulturpolitiken som Svenska Tecknare delar. Det bästa sättet att åstadkomma minskad snedrekryteringen och öka mångfalden är göra det möjligt att försörja sig som kulturskapare genom förbättrade sociala och ekonomiska villkor.

7.8.3 Främja förutsättningar för kultur i skolan

Utredningen nämner att det finns ett behov av att stärka och utveckla kulturskolan och möjligheten att ta del av konst och kultur i skolan. Svenska Tecknare välkomnar det förslaget och har noterat att det övertid har skett en nedprioritering av satsningar på estetiska ämnen i skolan. I sammanhanget vill vi nämna att Skolverket förra året fick i uppdrag att redovisa en ny timplan för grundskolan där man föreslog att flytta timmar från bildämnet. Förslaget väckte stora protester, även ifrån oss på Svenska Tecknare, och Skolverket backade från förslaget. Bild- och formämnet handlar dock inte bara om undervisningstimmar och Svenska Tecknare ser att ämnets status behövs stärkas för att säkerställa utvecklingen av nya talanger inom det visuella området. Vi ser därför behov av att bild- och formområdet prioriteras i utformningen av framtida läroplaner och att Skolverket får i uppdrag att se över hur estetiska ämnen kan stärkas i skolan.

De yrkesområden som Svenska Tecknare representerar utgör en stor del av de kulturella- och kreativa näringarna både nationellt och internationellt, en förutsättning för att Sverige även i framtiden ska vara framträdande på den globala illustrations- och designscenen är att estetiska ämnen studeras redan i grundskolan.

Svenska Tecknare vill också lyfta fram följande åtgärder som avgörande för kulturens återstart (dessa saknas i återstartsutredningens förslag):

Förstärk landets centrumbildningar

Pandemin har lett till att kulturskapares behov av arbets- och uppdragsförmedling har ökat. Det är därför anmärkningsvärt att centrumbildningarnas betydelse för kulturskapares sysselsättning, konstnärliga utveckling och utbildning inte lyfts tydligare i utredningen genom förslag till konkreta satsningar. Svenska Tecknare arbetar nära Illustratörcentrum och ser deras arbete som avgörande för att garantera professionella

nivåer på ersättningar och arvoden och som ett viktigt sammanhang och nätverk för våra yrkesgrupper:

- Satsa på centrumbildningarna på såväl statlig som regional nivå under kommande år och se till att de kan stödja kulturutövare i hela landet.

Satsningar på Skapande skola

Utredningen nämner inte Skapande skola i sammanhanget kring satsningar på kultur i skolan. Skapande skola ger vinster för eleverna, utövarna, lärarna och på sikt hela kultursektorn. Att barn och unga i hela landet – oavsett socioekonomisk tillhörighet - tidigt får utöva konst och kultur och får möjlighet att ta del av professionell konst och kultur är avgörande för att främja hållbarhet och mångfald i kulturen:

- Kulturrådets utvecklingsbidrag till kommunal kulturverksamhet bör även innefatta satsningar och utveckling av Skapande skola. Alternativt bör förslaget om att Skolverket ska utreda hur samarbete kan främjas mellan kulturaktörer och skolväsendet innehålla satsningar på Skapande skola. (7.8)

Ökade inköpsbudgetar

Regeringen gav Moderna Museet och Statens Konstråd genom regleringsbrevet för 2021 i uppdrag att öka statens förvärv av konst för att stötta det svenska konstlivet under coronakrisen. Anslagen var på 50 miljoner totalt. Svenska Tecknare vill lyfta fram ett förslag som kommer ifrån vår samarbetsorganisation Konstnärernas Riksorganisation i att det är beklagligt att inte motsvarande satsningar för inköp gjorts genom Nationalmuseum:

- Ge Nationalmuseum 25 miljoner för inköp av design för att stärka även design-, form- och bild- området i Sverige.

Josefine Engström, ordförande

Sandra Nolgren, verksamhetsledare